

جایگاه ورزش در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران

ندا اسدی^۱

فرشاد تجاری^۲

زینت نیک‌آیین^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۰/۲۷

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۲۷

قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران در جهت هموارسازی توسعه کشور در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تدوین می‌شوند. این قوانین بیانگر و منعکس‌کننده دغدغه‌های قانون‌گذار در امر توسعه کلان ایران می‌باشد؛ به این معنا که موضوعاتی که در این قوانین طرح شده‌اند، هم فراگیر و هم از درجه بالایی از اهمیت برخوردار هستند. هدف از این پژوهش، بررسی جایگاه ورزش در شش قانون برنامه پنج‌ساله کشور است. این پژوهش از نوع توصیفی و بر پایه مطالعه اسناد قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران بود که بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی مورد بررسی قرار گرفتند. بررسی شش قانون برنامه توسعه کشور در حوزه ورزش نشان می‌دهد که روند میزان توجه به مقوله ورزش در قانون دوم افزایش زیادی داشته، سپس در قانون سوم کاهش یافته و تا برنامه پنج‌ساله ششم روندی تاحدودی یکنواخت را در پیش گرفته است. توجه نسبتاً کافی به مخاطبان نوجوان و جوان در برنامه‌های توسعه انجام گرفته، اما این میزان توجه به افراد کمتر برخوردار از امکانات و تسهیلات ورزشی مشاهده نمی‌شود. همچنین اگرچه در بیشتر موارد تفکیک جنسیتی صورت نگرفته، اما در برخی مواد و تبصره‌ها بر ایجاد امکانات ورزشی خاص برای دختران و زنان در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه تأکید گردیده است. بعلاوه،

۱. دکترای مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استاد تمام، مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

E-mail: Farshad.tojari@gmail.com

۳. دانشیار، مدیریت ورزشی، دانشکده تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

میزان توجه قانون‌گذار در امر ورزش همگانی سیر یکنواخت داشته، در حالی که به مقوله ورزش قهرمانی و حرفه‌ای توجه بسیار کمتری معطوف شده است. به‌طور کلی با توجه به میزان توجه قانون‌گذاران به مقوله ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله کشور، رویکرد نظام‌مندی جهت تدوین و توسعه قوانین در این زمینه مشاهده نمی‌شود.

واژگان کلیدی: قانون، ورزش، توسعه، برنامه‌های پنج‌ساله و ایران

مقدمه

جایگاه ورزش در توسعه ایران بر کسی پوشیده نیست. صرف نظر از موفقیت‌های ورزشی که سبب ایجاد حس غرور ملی می‌شود، ورزش می‌تواند به‌عنوان روشی کارآمد برای ایجاد ساختاری صلح‌آمیز در جامعه باشد؛ به طوری که به یاری ورزش می‌توان محیطی را درست کرد که در آن مردم با هم متحد شوند و برای رسیدن به هدفی واحد تلاش کنند. (فدایی ده چشمه و همکاران، ۱۳۹۵) ورزش حتی در دیپلماسی یک کشور نیز می‌تواند نقش داشته باشد، هر چند ایران تاکنون به سبب نداشتن راهبرد واحد در زمینه دیپلماسی ورزش و دید «حیات خلوت» به ورزش، بسیاری از فرصت‌ها را برای توسعه روابط بین‌الملل خود از این طریق از دست داده است. (شریعی فیض‌آبادی و گودرزی، ۱۳۹۴) پژوهش‌های جدید نیز ابعاد تازه‌ای از اهمیت ورزش را نمایان ساخته است. برای مثال، در پژوهشی میدانی که بر روی تعدادی دانشجو در یکی از دانشگاه‌های اسپانیا در بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۴ انجام شده است، نشان داد که آن دسته از دانشجویانی که در برنامه‌های ورزشی مشارکت داشته‌اند نسبت به دسته دیگر که مشارکت نداشته‌اند، نمرات تحصیلی بالاتری کسب کردند. (منوز بلون و همکاران، ۲۰۱۷) کاربرد ورزش در شاخه‌های جدید نیز توسعه یافته است؛ به طوری که هم‌اکنون بحث ورزش الکترونیکی^۱ و اختصاص مدال به آن در بازی‌های آسیایی ۲۰۲۲ مطرح است. (هالمن و ژیل، ۲۰۱۸) ورزش در حوزه اقتصادی نیز درصد بالایی از گردش مالی کشورها را به خود اختصاص می‌دهد. حدود ۴ درصد از تولید ناخالص داخلی^۲ ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا با بیش از نیم میلیارد نفر جمعیت به ورزش تعلق دارد که این درصد برابر با حدود ۲۹ میلیارد یورو می‌باشد. (ملک‌زاده سقزچی و توسلی نائینی، ۲۰۱۶) از طرف دیگر، نتایج عملی میزان توجه قانون‌گذاران به یک موضوع فراگیر و اجتماعی مانند ورزش را می‌توان در لابلای قوانین مصوب جستجو کرد. با پیشرفت جامعه و تغییر نیازهای فردی و اجتماعی، به شکل منطقی و متناسب با تغییر شرایط و اوضاع و احوال، قوانین نیز باید به‌روز شوند. بنابراین مراجع، قانون‌گذاران و حقوق‌دانان در وضع قوانین مدنی باید به تحولات اساسی در روابط افراد توجه کنند تا جامعه و افراد دچار مشکلات حقوقی و هنجاری نشوند. (قاضی طباطبایی و فتحی، ۱۳۹۴) خط‌مشی یا سیاست‌های کلان که مبنای تدوین قوانین در جامعه هستند، محصول به‌کارگیری نفوذ سیاسی هستند و تعیین می‌کنند که دولت چه فعالیت‌هایی را در چه حوزه‌هایی باید انجام دهد.

برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به مجموعه برنامه‌های میان‌مدتی گفته می‌شود که به صورت پنج‌ساله و توسط دولت وقت تنظیم می‌گردد و به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد. پس از انقلاب اسلامی به دلایل مختلفی که مهم‌ترین آن‌ها وقوع هشت سال جنگ بین ایران و عراق بوده است، امکان تدوین برنامه‌های توسعه کشور وجود نداشت؛ به طوری که نخستین برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور پس از پایان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران [در سال ۱۳۶۸] برای سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳ تدوین گردید. (قوتی سفیدسنگی و همکاران، ۱۳۹۶)

بی‌تردید افراد جامعه، قانون برنامه را شاخصی برای ارزیابی میزان تعهد و پایبندی نهادهای قانون‌گذاری و

1. eSport

2. Gross Domestic Product (GDP)

اجرای در راستای سیاست‌های نظام تلقی می‌کنند و میزان تحقق برنامه‌ها را ابزاری برای سنجش کارایی و اثربخشی این نهادها می‌انگارند. (زعفرانچی، ۱۳۸۵) در بند سوم از اصل سوم قانون اساسی به‌عنوان مهم‌ترین سند بالادستی برای تدوین قوانین کشور، به‌طور مشخص اشاره شده است که دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است تا انجام آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح را تسهیل نماید. در ایران بررسی دیدگاه دولت مردان، وجود سازمان‌های متنوع ورزشی و به‌ویژه سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ نشان می‌دهد که توسعه متوازن و به‌ویژه ورزش همگانی و تربیتی با محوریت تحقق اهداف حوزه فرهنگی و اجتماعی اولویت بالاتری دارد. (رمضانی نژاد و هژبری، ۱۳۹۶)

شعبانی و همکاران (۱۳۹۴) رویکردهای توسعه ورزش ملی را به چهار دسته تقسیم نمودند: ۱) ورزش مبتنی بر جامعه؛ ۲) ورزش مبتنی بر نخبگان؛ ۳) توسعه ورزش به مثابه صنعت؛ ۴) توسعه ورزش به مثابه ابزار تربیت عامه. هدف از دسته نخست، رواج ورزش در میان جامعه به منظور افزایش نشاط و سلامت جسم و روان است. توسعه ورزش قهرمانی، هدف از دسته دوم می‌باشد. به دلیل توسعه رسانه‌های جمعی از جمله تلویزیون، اقبال زیادی به سمت ورزش شد که در نتیجه آن صنعت ورزش شکل گرفت. سهم ورزش در برخی کشورها به دو تا سه درصد تولید ناخالص ملی آن‌ها رسید. (سیدباقری و شریفیان، ۱۳۹۶) در آخرین دسته، جایگاه تربیتی ورزش مورد توجه قرار گرفته است. بر این اساس با بررسی قوانین و سیاست‌گذاری‌های ورزش در کشور می‌توان به رویکرد دولت مردان به ورزش پی برد. در این پژوهش که از نوع توصیفی و تحلیلی بوده، نتیجه‌گیری شده است که ورزش‌های چهارگانه شامل پرورشی، قهرمانی، حرفه‌ای و همگانی در جایگاه مناسب و مطلوبی در قانون پنج ساله پنجم قرار نگرفته و توجه بیشتر به ورزش پرورشی و قهرمانی بوده است. (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۴)

در پژوهشی دیگر، منافی و دیگران (۱۳۹۶) رشد و توسعه ورزش دانشگاهی کشور در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج این پژوهش نشان داده است که تغییرات ساختاری و رشد برنامه‌های توسعه ورزش دانشگاهی با وجود این که در برنامه دوم و سوم توسعه مورد تأکید قرار گرفته، تنها در برنامه چهارم محقق شده است. از طرف دیگر، نوع و سطح رویدادها و برنامه‌ها در برنامه‌های توسعه، با رشد کمی نسبتاً مطلوب و با ثبات و کیفیت پایین و تغییرات پیش‌بینی نشده زیادی همراه بوده است. سرانجام چنین جمع‌بندی شده است که به‌طور کلی، شاخص‌های توسعه ورزش دانشگاهی کشور تناسب مطلوبی با چشم‌انداز ۱۴۰۴ و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور ندارد. بر این اساس، پیشنهاد بازنگری اساسی و طراحی نوین برنامه‌ها، ساختار و تشکیلات ورزش دانشگاهی کشور متناسب با واقعیت‌های جامعه دانشگاهی ارائه شده است. (منافی و دیگران، ۱۳۹۶)

رمضانی نژاد و هژبری (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان «مبانی توسعه ورزش و کاربرد آن در ورزش ایران»، ابعاد نظری توسعه ورزش قهرمانی و کاربرد آن در ورزش ایران را با تأکید بر برنامه‌های اول تا پنجم توسعه و سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ مورد بررسی قرار دادند. از نظر آنان، مدارک و گزارش‌های مستند و حتی پژوهش‌هایی درباره وضعیت توسعه ورزش ایران وجود نداشته و تنها مدرک مستند برای انجام این بررسی، سیاست‌های

توسعه ورزش که در اسناد نام برده بازتاب داده شده، دیده می شود. در این پژوهش نتیجه گیری شده است که به طور کلی، در برنامه اول کم ترین توجه به ورزش شده که این موضوع می تواند به شرایط زمان اجرای این برنامه (سال های سازندگی) مربوط باشد؛ زیرا برنامه اول توسعه، پس از دو دگرگونی و بحران بزرگ در کشور (انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی) به اجرا درآمد و بعد از جنگ، نیاز کشور به رشد ابعاد اصلی توسعه بیشتر از ابعاد فرعی و جانبی آن بود. برنامه دوم نیز تحت تاثیر سال های سازندگی تنظیم شد و در آن به تربیت بدنی و ورزش اندکی بیشتر توجه گردید. البته این توجه بسیار کلی و بیشتر متمرکز بر ایجاد زیرساخت ها و فضاهای ورزشی و منطبق بر اقتضای سال های اجرای آن بود. از برنامه سوم توسعه به بعد، در قانون برنامه ها در دو یا چند ماده به توسعه ورزش و تربیت بدنی به طور خاص توجه شد و در چند ماده نیز در کنار سایر مقوله های فرهنگی مورد تاکید قرار گرفت. (رمضانی نژاد و هژبری، ۱۳۹۶) برنامه سوم بیشتر بر توسعه ورزش همگانی متمرکز بود. در برنامه چهارم توسعه، ورزش قهرمانی نیز مورد توجه قرار گرفته و تاکید زیادی بر احداث و ایجاد فضاهای و اماکن ورزشی شده است. برنامه پنجم توسعه، تنها برنامه ای است که توسعه متوازن ورزش و توسعه هر سه سطح ورزش را مورد توجه قرار داده است. البته با وجود جایگاه مناسب ورزش در برنامه های جدید توسعه، مشخص نیست که سازمان های مسئول ورزش کشور مانند سازمان تربیت بدنی سابق و وزارت ورزش و جوانان فعلی تا چه اندازه توانسته اند از ظرفیت مواد و تبصره های قانونی این برنامه ها برای توسعه ورزش کشور استفاده کنند. (رمضانی نژاد و هژبری، ۱۳۹۶)

با بررسی برخی پژوهش های انجام گرفته پیرامون موضوعاتی نزدیک به موضوع مقاله حاضر ملاحظه می شود که این بررسی از جامعیت بیشتری نسبت به دیگر پژوهش های مشابه که برخی به یک قانون (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۴) و برخی به یک موضوع خاص در ورزش (منافی و دیگران، ۱۳۹۶؛ رمضانی نژاد و هژبری، ۱۳۹۶) پرداخته اند، برخوردار است. در پژوهش حاضر ضمن این که قانون برنامه توسعه ششم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز به محدوده بررسی اضافه شده، جایگاه ورزش کشور در قوانین پنج ساله مورد مطالعه قرار گرفته است. در پژوهش حاضر ضمن ارائه میزان توجه قوانین به دسته بندی های مختلف ورزش، به اهم موارد طرح شده در حوزه ورزش در قوانین نیز پرداخته شده است. این امر که بر اساس مطالعه دقیق همه قوانین برنامه های پنج ساله کشور انجام گرفته، نگاه کلی از میزان توجه قانون گذاران و سیاست گذاران به مقوله ورزش و روند توسعه آن در شش قانون برنامه پنج ساله را به مخاطب ارائه می دهد که می تواند بن مایه تدوین قوانین بعدی در حوزه ورزش قرار گیرد.

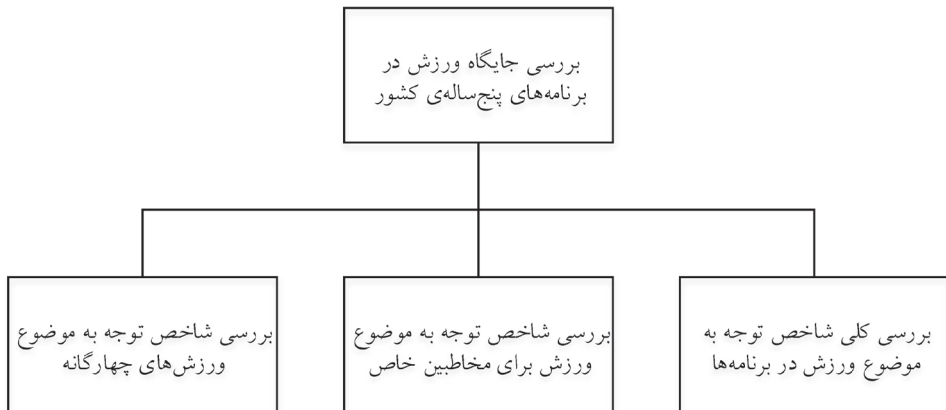
نگاه و دغدغه قانون گذار را می توان در لابلای قوانین وضع شده جستجو کرد و نشان داد که میزان توجه برنامه ریزان کلان ایران به مقوله ورزش چگونه است. این پژوهش تنها به بررسی خود قوانین برنامه های پنج ساله ایران می پردازد. بنابراین بررسی عملکرد و اجرای این قوانین از محدوده کار این پژوهش خارج است. در ادامه چارچوب مفهومی پژوهش بیان شده است. پس از بیان روش تحقیق، در ابتدا مروری کلی بر شش قانون برنامه پنج ساله در حوزه ورزش شده است. سپس در بخش یافته های پژوهش، شاخص توجه در سه زیربخش بررسی کلی جایگاه ورزش در قوانین برنامه های پنج ساله، میزان توجه قوانین برنامه های پنج ساله به امر ورزش برای

مخاطبان خاص و میزان توجه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله به ورزش‌های چهارگانه بیان شده است. در بخش انتهایی نیز بحث و نتیجه‌گیری بر اساس یافته‌های پژوهش ارائه گردیده است.

از آن جا که مقوله ورزش تنها برای مدال‌آوری و کسب دستاوردها نبوده و باید در جهت رفاه جامعه گام بردارد، بررسی آن لزوماً می‌تواند ابعاد مختلفی داشته باشد. توسعه ورزش از نظر برخی در چهار رکن مشارکت عمومی، فضای عمومی برای ورزش، تناسب بدنی و دسترسی به منابع انسانی درگیر در این حوزه تعریف شده است، (جنیدی و همکاران، ۲۰۱۸) در حالی که سوی دیگری از سه جنبه اقتصادی، اجتماعی و برنامه‌های مشارکت عمومی به آن نگریده شده (والترز و همکاران، ۲۰۱۸). و در موردی دیگر سیاست کلی در حوزه توسعه ورزش، پیگیری نیازها و علاقه‌مندی‌های هر فرد خواننده شده است؛ به طوری که هر شهروند از فرصت برابر برای تمرین ورزشی بر اساس مهارت‌ها و ظرفیت‌های خود بهره‌مند باشد. (ژاگودچ، ۲۰۱۰) از طرف دیگر، در پژوهشی پیرامون تحلیل ورزش تربیت بدنی در قانون پنج‌ساله پنجم ایران، ورزش به چهار بخش ورزش پرورشی (آموزشی)، ورزش همگانی، ورزش حرفه‌ای و ورزش قهرمانی به‌عنوان ورزش‌های چهارگانه تقسیم شده است. تاکید بر هر کدام از این رویکردها و دسته‌بندی‌ها، می‌تواند به روند توسعه متفاوتی در ورزش منتج شود. از آن جا که این تفاوت دیدگاه‌ها در حوزه ورزش بسیار است و هنوز نگاه یکسانی به امر ورزش و توسعه آن برای بررسی جایگاه ورزش شکل نگرفته است، ناگزیر باید از یک رویکرد ابتکاری و علمی در این زمینه بهره‌مند شد. برای بررسی جایگاه ورزش در قوانین پنج‌ساله کشور، یک شاخص محوری ابتکاری به نام «شاخص توجه قانون‌گذار به مقوله ورزش» توسط نگارندگان مقاله حاضر توسعه داده شده است. این شاخص، سنجه اندازه‌گیری پژوهشگران برای بررسی میزان پرداختن قانون‌گذاران به موضوع ورزش در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران است. این میزان توجه به امر ورزش در این برنامه‌ها، ما را به شناسایی جایگاه ورزش در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله هدایت خواهد کرد.

بدیهی است که سنجه میزان پرداختن قانون‌گذاران و دولت مردان به امر ورزش می‌تواند نشان‌دهنده دغدغه آن‌ها در این حوزه باشد و جایگاه آن را در بین سایر مقوله‌های مهم و کلیدی برنامه‌ریزی در سطح کلان کشور را نشان دهد. البته پاسخ به این پرسش که آیا این جایگاه و روند توسعه آن در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران در جایی که باید باشد قرار دارد یا خیر خود نیازمند پژوهش میدانی دیگر است، زیرا ایجاد، توسعه و بومی‌سازی یک مبنای مقایسه‌ای به جهت گوناگونی رویکردهای پرداختن به امر ورزش و دغدغه‌های آن‌ها در کشورهای مختلف متفاوت است و از محدوده کار مطالعه حاضر خارج می‌باشد. این گوناگونی با مطالعه ادبیات موضوع به دست خواهد آمد. برای مثال، کسب موفقیت‌ها در رویدادهای ورزشی یکی از عوامل ایجاد پرستیژ کشور محسوب می‌شود (هامفریز و همکاران، ۲۰۱۱) که با مطالعه قوانین پنج‌ساله به نظر می‌رسد این امر خیلی دغدغه دولت مردان ایرانی نبوده است. با این که ارزش اقتصادی رویدادهای ورزشی، جایگاه سوم در رویدادهای صنعتی را به خود اختصاص داده است، (بریتانیا برای رویدادها، ۲۰۱۰) ولی در بخش اقتصادی یا ورزشی برنامه‌های پنج‌ساله و به ویژه برنامه ششم موردی که نشان دهد برنامه‌ریزی کلانی در این حوزه انجام شده باشد مشاهده نگردید. اگر چه مشارکت در امور ورزشی، ارتباط مستقیمی با سلامت روحی و اجتماعی و افزایش

خودباوری معلولان دارد، (یازچیوقلو، ۲۰۱۲؛ رابرتسون و امرسون، ۲۰۱۰) ولی علی‌رغم حضور تعداد زیادی معلول و جانباز در کشور- پس از سپری شدن ۵ برنامه پنج‌ساله- در برنامه ششم به این امر توجه شده است که نشان‌دهنده نبود یک روند توسعه‌ای برای آن می‌باشد. از طرف دیگر، جهت نمونه در سیزدهمین برنامه پنج‌ساله چین (۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰) هدف‌گذاری کمی مانند رسیدن به سهم یک درصدی از تولید ناخالص داخلی در صنعت ورزش ایران و یا رسیدن به سرانه ۱/۸ مترمربعی برای فضای ورزشی تدوین شده است (یو و نیکول، ۲۰۱۹) که در سطح برنامه‌ریزی ورزشی در قوانین پنج‌ساله ایران چنین هدف‌گذاری کمی مشاهده نشده است. رویکرد ابتکاری در بررسی جایگاه ورزش در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران در شکل ۱ نشان داده شده است:

شکل ۱: چگونگی بررسی جایگاه ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله با توجه به شاخص توجه

همان‌طور که در شکل مشاهده می‌شود شاخص توجه به سه زیربخش (۱) توجه کلی قانون‌گذار به امر ورزش؛ (۲) توجه قانون‌گذار به مخاطبان خاص در امر ورزش؛ (۳) توجه قانون‌گذار به ورزش‌های چهارگانه تقسیم شده است. شاخص به‌کاررفته جهت بررسی کلی و شکلی قوانین از بابت میزان توجه آن‌ها به مقوله ورزش (بخش نخست) این‌گونه تعریف خواهد شد: تعداد موادی (تبصره‌هایی - برای برنامه نخست و دوم) که در آن‌ها به موضوع ورزش «پرداخته شده» نسبت به کل تعداد مواد (تبصره‌هایی - برای برنامه نخست و دوم) که در قانون آمده و با درصد نشان داده می‌شود. منظور از «پرداختن» انحصاری نبوده است؛ به این معنا که مقوله «ورزش» ممکن است در یک ماده یا تبصره در کنار سایر مقوله‌ها مانند فرهنگی و هنری آمده باشد. همچنین ممکن است به موضوع ورزش به‌طور کلی پرداخته شده یا به موارد خاصی از آن مانند ورزش حرفه‌ای یا قهرمانی، اشاره شده باشد. در جایی که واژه ورزش به‌طور اعم یا اخص به‌کار رفته باشد، مبنای اندازه‌گیری شاخص توجه در بخش نخست بوده و در جایی که واژه ورزش در کنار یک مخاطب خاص و یا یکی از ورزش‌های چهارگانه به‌کار رفته باشد، مبنای اندازه‌گیری شاخص توجه تعداد این تبصره‌ها و مواد به کل تبصره و موادی که به موضوع ورزش در هر برنامه پرداخته، برای بخش دوم و سوم بوده است.

روش کار برای بررسی قوانین که توسط نگارندگان مقاله حاضر توسعه داده شده، جستجوی موضوع «ورزش» در برنامه‌ها بوده است. همچنین موضوع «تربیت بدنی» چنانچه در کنار واژه «ورزش» به کار نرفته باشد، مورد بررسی قرار گرفته است. در این بررسی، تبصره‌ها یا موادی که به نهاد یا واحد ورزشی در کنار سایر نهادهای دیگر اشاره شده بدون این که به موضوع ورزش ارتباطی داشته باشد به عنوان مواد یا تبصره‌هایی که به موضوع ورزش ارتباط دارند، لحاظ نگردیده است. برای مثال، در ماده ۲۵ برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به دستگاه‌های اجرایی که عهده‌دار وظایف اجتماعی، فرهنگی و خدماتی هستند - مانند واحدهای بهداشتی و درمانی، فرهنگی و ورزشی - اجازه داده شده تا نسبت به خرید خدمات از بخش خصوصی و تعاونی اقدام نمایند که اگرچه در این ماده به واحدهای ورزشی اشاره شده، ولی ارتباطی با موضوع ورزش ندارد یا مواردی که به احداث یا اختصاص و نگهداری فضای کافی و مناسب برای مسجد یا نمازخانه توسط دستگاه‌های اجرایی و مراکز مختلف از جمله مجموعه‌های ورزشی اشاره شده، به عنوان موادی غیر مرتبط با موضوع ورزش در نظر گرفته شده‌اند.

روش شناسی پژوهش

روش انجام این پژوهش، کیفی و از نوع توصیفی است. روش گردآوری اطلاعات، مطالعه شش سند قوانین برنامه‌های پنج‌ساله اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور می‌باشد. از آن جا که داده‌ها متنی بوده، از روش تحلیل محتوای کیفی برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. رویکرد تحلیل محتوای کیفی به محققان اجازه می‌دهد اصالت و حقیقت داده‌ها را به گونه ذهنی، ولی با روش علمی تفسیر کنند. عینیت نتایج به وسیله وجود یک فرآیند کدبندی نظام‌مند تضمین می‌شود. (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰) این روش در برابر تحلیل محتوای کمی قرار می‌گیرد و بیشتر از شمارش کلمات و اصطلاحات آشکار متن، با الگوها و مضامین نهان متون سر و کار دارد. به طور کلی، تحلیل محتوای کیفی با واکاوی مفاهیم، اصطلاحات و ارتباطات بین این مفاهیم سعی در استنباط و آشکار کردن الگوهای نهان در مصاحبه‌ها، مشاهدات و اسناد مکتوب دارد. (مومنی راد و دیگران، ۱۳۹۲) در مقابل، تحلیل محتوای کمی قیاسی است؛ به این معنا که می‌کوشد فرضیه‌ها یا پرسش‌های تولیدشده از نظریه‌ها یا پژوهش‌های پیشین را بیازماید. تحلیل محتوای کیفی استقرایی و مبتنی بر بررسی و استنتاج موضوع‌ها از داده‌های خام است که گاه به طرح نظریه می‌انجامد. در این پژوهش تلاش شده است تا با به کارگیری رویکرد تحلیل محتوای کیفی، جایگاه ورزش را از لابلای اسناد قوانین برنامه‌های پنج‌ساله کشور تبیین نماییم. مرجع دسترسی به همه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله، تارنمای رسمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی بوده است.^۱

بررسی کلی قوانین برنامه‌های پنج‌ساله در حوزه ورزش

برنامه اول (۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳)

قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارای یک ماده واحد، ۵۲ تبصره و یک

1. <http://rc.majlis.ir/fa>

پیوست می‌باشد. در نخستین برنامه توسعه، کم‌ترین توجه به امر ورزش در کشور شده است؛ به طوری که از بین ۵۲ تبصره قانون، تنها بند الف از تبصره ۱۰ به امر ورزش پرداخته که در این زمینه وزارت مسکن و شهرسازی (سازمان زمین شهری) موظف شده است که اراضی با کاربری‌های آموزشی، فرهنگی و خدماتی را جهت احداث و توسعه مراکز مختلف، از جمله مراکز ورزشی به طور رایگان به دستگاه‌های ذیربط واگذار نماید. هر چند در پیوست یکم قانون و در بخش خط‌مشی‌ها، ردیف ۱۴ از بند ۳ به همگانی کردن ورزش به عنوان یکی از راه‌های گسترش کمی و ارتقای کیفی فرهنگ عمومی تعلیم و تربیت و علوم و فنون در جامعه نیز اشاره شده است.

برنامه دوم (۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸)

قانون برنامه پنج‌ساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارای یک ماده واحد، ۱۰۱ تبصره و بخش‌های اهداف کیفی، خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی می‌باشد. از نظر شکلی می‌توان گفت که در برنامه توسعه دوم، بیشترین توجه به امر ورزش شده است و تقریباً ۱۰ درصد از تبصره‌های قانون، به نوعی در حوزه ورزش کاربرد داشته‌اند. به عنوان نمونه، تبصره ۱۰ از برنامه توسعه نخست و بند الف از تبصره ۸۴ نیز به همان موضوع واگذاری اراضی از طرف وزارت مسکن و شهرسازی به مراکز مختلف و از جمله مراکز ورزشی پرداخته است. تنها تفاوت آن با برنامه نخست آن است که در برنامه دوم واگذاری رایگان نیست و بر اساس قیمت پایه‌ای در اختیار دستگاه‌های ذیربط قرار خواهد گرفت. اما در تبصره ۶۸ به وزارت‌خانه یاد شده به صراحت تکلیف گردیده است که اراضی با کاربری ورزشی را در سراسر کشور به قیمت عادلانه روز تملک و به طور رایگان به سازمان تربیت‌بدنی واگذار نماید. در تبصره ۱۱ قانون به برخی اقدامات در راستای توسعه روستاهای محروم و ایجاد تعادل‌های منطقه‌ای در روستاها اشاره شده که بند ۴ آن به احداث فضاهای چندمنظوره فرهنگی، آموزشی، تربیتی، هنری و ورزشی در مراکز جمعیتی نقاط محروم کشور اختصاص یافته است. در تبصره ۴۷ همه مؤسسات، کارخانجات و شرکت‌های دولتی و تحت پوشش دولت موظف شدند تا همه ساله دست‌کم به میزان دو درصد از سود خالص خود را صرف انجام برخی برنامه‌ها از جمله امور ورزشی نمایند. همچنین در بند ب تبصره ۶۷ همه کارخانجات موظف شدند تا برابر یک در هزار از درآمد سالانه خود را جهت توسعه فضاهای ورزشی سازمان تربیت‌بدنی به حساب خزانه واریز نمایند. بعلاوه، طبق بند الف تبصره اخیر، سهمی از درآمد هر نخ‌سیگار وارداتی و تولید داخل صرف توسعه فضاهای ورزشی شده است. در تبصره ۵۸ به امر توسعه مراکز آموزشی دولتی و غیردولتی پرداخته شده تا بتواند سطح علمی برنامه‌های فرهنگی، هنری و ورزشی را بهبود بخشد. تبصره ۶۰ که نسل جوان کشور را مخاطب قرار داده، در سه حوزه به مسئله ورزش پرداخته است: (۱) ایجاد تسهیلات مانند بخشودگی مالیاتی برای بخش‌های خصوصی و تعاونی که در حوزه تأمین و توسعه انجمن‌ها و کانون‌های مختلف از جمله ورزشی فعالیت دارند؛ (۲) ایجاد تسهیلات برای گشت‌های مختلف از جمله ورزشی؛ (۳) الگوسازی در زمینه‌های مختلف از جمله ورزشی برای نوجوانان و جوانان. در تبصره ۶۵ برای نخستین بار موضوع تفکیک جنسیتی مطرح شده و دولت جهت حفظ شئون زنان در جامعه اسلامی موظف به ایجاد و امکانات ورزشی خاص دانش‌آموزان دختر و زنان شده است. در تبصره بعدی، ملاک محاسبه

نرخ تعرفه هزینه‌های انرژی (آب، برق، سوخت) و ارتباطی (تلفن) تاسیسات ورزشی بر مبنای مراکز آموزشی و تحقیقاتی قرار گرفته است. در بخش دوم از برنامه که شامل خط مشی‌های اساسی است در چند مورد به واگذاری برخی امور از جمله امور ورزشی جهت تقویت مشارکت عمومی و در راستای همگانی کردن ورزش اشاره است. در بخش خط‌مشی‌ها و هدف‌های کلان برنامه دوم نیز زیر عنوان تربیت بدنی به هدایت جوانان در عرصه‌های مختلف پرداخته شده است.

برنامه سوم (۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳)

قانون برنامه پنج‌ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دیگر مانند دو برنامه پیشین تنها یک ماده ندارد و دارای ۱۹۹ ماده و ۵۷ تبصره است. بند ب ماده ۱۴۱ برنامه به مانند تبصره مشابه خود در برنامه دوم به وزارت مسکن و شهرسازی اجازه داده تا زمین‌های با کاربری آموزشی، فرهنگی، ورزشی و مذهبی را در طول برنامه سوم توسعه به قیمت منطقه‌ای واگذار نماید. همچنین طبق ماده ۱۳۵ به همه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی که دارای مراکز مختلف از جمله ورزشی هستند و تغییر کاربری می‌یابند اجازه داده شده که آن‌ها را به فروش برسانند و درآمد آن را به خزانه‌داری کل واریز نمایند. در مقابل، معادل آن را می‌توانند جهت جایگزینی، تکمیل و نوسازی مراکز مشابه هزینه کنند. طبق بند ج ماده ۱۴۴، وزارت آموزش و پرورش مجاز شد تا سقف ده درصد از اعتبارات عمرانی هر سال خود را صرف خرید زمین برای احداث فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی مناسب نماید. در بند ب ماده ۱۵۵، سازمان برنامه و بودجه موظف شده است تا لوائح بودجه سنواتی را به گونه‌ای توزیع کند که نابرابری‌های موجود در زمینه برخورداری مناطق مختلف کشور از فضاهای ورزشی، فرهنگی و هنری کاهش یابد و به تعادل برسد. طبق ماده ۱۵۶ رسیدگی به مشکلات ورزشی و مشارکت در بهره‌برداری از مراکز ورزشی و برخی امور دیگر نیز به وظایف شوراهای اسلامی شهر و روستا اضافه گردید. برای نخستین بار طبق بند الف ماده ۱۵۸، مرکز امور مشارکت زنان موظف شد تا نیازهای آموزشی و فرهنگی و ورزشی خاص زنان را شناسایی و طرح‌های مناسب را برحسب مورد از طریق دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط تهیه و برای تصویب به مراجع مربوطه پیشنهاد کند. بعلاوه، طبق بند د آن ماده موظف گردید از تشکیل سازمان‌های غیردولتی برای بهره‌گیری از خدمات مختلف اجتماعی زنان در زمینه‌های مالی، حقوقی، مشاوره‌ای، آموزشی و ورزشی پشتیبانی نماید. در ماده ۱۶۹ از ورزش همگانی که در این ماده از آن به عنوان «ورزش عمومی» نام برده شده و ورزش قهرمانی پشتیبانی شده است. در بنده ماده ۱۷۵، رده‌های مقاومت بسیج و کانون‌های فرهنگی ورزشی بسیج در راستای ایجاد بستر مناسب جهت مشارکت نوجوانان و جوانان در امور اجتماعی، فرهنگی و دفاعی، در ساختمان‌های جدیدی که ساخته می‌شوند از پرداخت حق انشعاب آب، برق، گاز و یک خط تلفن مورد نیاز معاف شدند.

برنامه چهارم (۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸)

قانون برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارای ۱۶۱ ماده و ۳۴ تبصره است. در نخستین ماده از برنامه چهارم، ماده ۵۲ که به موضوع ورزش در آن اشاره شده به دسترسی به فرصت‌های برابر آموزشی به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و بهبود بهره‌وری سرمایه‌های انسانی به ویژه برای دختران و

فراهم کردن امکانات مناسب برای رفع محرومیت آموزشی و نیز ایجاد و گسترش اماکن و فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی به تناسب جنسیت پرداخته است. در ماده ۱۰۴ از برنامه چهارم توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، راه‌های بهبود کیفیت کالا و خدمات به‌ویژه رقابت‌پذیری، ایجاد منابع جدید و توزیع عادلانه در حوزه فرهنگی و ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی ارائه گردیده است. در ماده ۱۰۹، یکی از راه‌های شناسایی هویت تاریخی ایران، شناسایی و معرفی مفاخر و آفرینش‌ها در حوزه‌های مختلف از جمله ورزشی بیان شده است. در پی آن در ماده ۱۱۳ و در راستای توسعه مفاهیم و نمادهای اسلامی و ایرانی با رویکرد توسعه پایدار، راهکارهای متفاوتی ارائه شده که یکی از آن‌ها در بند ب ماده نام‌برده احداث موزه‌های مختلف از جمله موزه ورزشی بوده است. ماده ۱۱۷ به‌عنوان مهم‌ترین ماده از برنامه چهارم و دیگر برنامه‌ها که بیشترین توجه را به امر ورزش نموده برای نخستین بار به ورزش پرورشی در کنار ورزش همگانی اشاره کرده است. ردیف یک از بند الف ماده ۱۱۷ ضمن تأکید بر ایجاد یک سند راهبردی با عنوان «نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش»، شاخص هدف سرانه فضاهای ورزشی را تا پایان برنامه چهارم یک مترمربع تعیین کرده است. در ردیف‌های دو و سه بند الف همان ماده، نهادهای عمومی غیردولتی و برخی وزارت‌خانه‌ها موظف شدند که پشتیبانی‌های لازم را از ورزش همگانی، مدارس و دانشجویی و توسعه فضاهای سرپوشیده ورزشی با الویت دختران انجام دهند. همچنین در بند پ همان ماده برخی دستگاه‌های ذیربط مجاز شدند تا در طول برنامه چهارم یک درصد از اعتبارات خود را برای انجام امور تربیت بدنی و ورزش در چارچوب سیاست‌گذاری با هماهنگی سازمان تربیت بدنی اختصاص دهند. در بند ج نیز وزارت جهاد کشاورزی موظف شد تا اراضی غیرکشاورزی را با رعایت برخی شرایط به منظور احداث و توسعه فضاهای ورزشی تامین و به‌طور رایگان به سازمان تربیت بدنی واگذار نماید. در بند د هم وزارت مسکن و شهرسازی و شهرداری‌ها موظف شدند برخی پشتیبانی‌ها شامل خرید و واگذاری زمین به سازمان تربیت بدنی و در نظر گرفتن فضای ورزشی برای شهرک‌ها و موظف نمودن مجریان این پروژه‌ها به احداث آن را انجام دهند. در بند ز ماده ۱۱۷ به توسعه ورزش قهرمانی و حرفه‌ای از راه اصلاح ساختار تربیت بدنی و ورزش کشور و اعمال پشتیبانی و حمایت لازم در زمینه‌های اداری، مالی و منابع انسانی توجه شده است. ماده ۱۳۵، نقش دولت را در برخی امور از جمله امور تصدی‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی بیان کرده است. در بند ب همین ماده امور تصدی‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی این‌گونه تعریف شده است: «آن دسته از وظایفی که منافع اجتماعی حاصل از آن‌ها نسبت به منافع فردی برتری دارد و موجب بهبود وضعیت زندگی افراد می‌گردد» و سپس مصادیق آن برشمرده شده که تربیت بدنی و ورزش را نیز شامل می‌شود. در بند ز ماده ۱۴۵ در راستای کاهش حجم تصدی‌ها و افزایش مشارکت مردم، برخی دستگاه‌های ذیربط از اداره برخی اماکن مانند فضاهای ورزشی ممنوع شده‌اند و دولت موظف گردیده تا این تاسیسات را که در اختیار دستگاه‌های اجرایی است تا پایان سال سوم از برنامه چهارم، به بخش غیردولتی واگذار نماید. در بند ح همین ماده، دستگاه‌های دولتی موظف شدند که برخی خدمات از جمله امور ورزشی را به کارکنان خود ارائه دهند.

برنامه پنجم (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴)

قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارای ۲۳۵ ماده و ۱۹۲ تبصره است. در ماده ۹ برنامه به دولت اجازه داده شده تا به منظور افزایش سرانه بهره‌مندی اقشار مختلف مردم از فضاهای فرهنگی، هنری و ورزشی و ایجاد زیرساخت‌های لازم برای توسعه فعالیت فرهنگی و هنری برخی اقدامات را انجام دهد؛ از جمله طبق بند الف ماده ۹، پرداخت کمک بلاعوض برای پروژه‌های نیمه‌کاره که تکمیل و بهره‌برداری از آن‌ها برای استفاده عمومی ضروری است. ماده ۱۳ به توسعه ورزش همگانی و قهرمانی پرداخته است. طبق بند ب این ماده، برخی راهکارهای توسعه عبارت‌اند از: پرداخت یارانه سود و کارمزد و یا کمک‌های بلاعوض به متقاضیان بخش خصوصی و تعاونی برای احداث، توسعه و تکمیل واحدهای ورزشی. برخلاف ماده ۱۱۷ برنامه چهارم که به ورزش حرفه‌ای توجه شده است، در تبصره ذیل این بند از ماده ۱۳ برنامه پنجم آمده است که پرداخت هرگونه وجهی از محل بودجه کل کشور به هر شکل به ورزش حرفه‌ای ممنوع است. به مانند بند ج از ماده ۱۱۷ برنامه چهارم، در ماده ۱۴ برنامه پنجم وزارت جهاد کشاورزی موظف شد تا اراضی غیرکشاورزی را به منظور احداث و توسعه اماکن ورزشی تامین و به طور رایگان به سازمان تربیت بدنی واگذار نماید. این واگذاری برای بخش غیردولتی و تعاونی به قیمت ارزش معاملاتی اعلام شده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی خواهد بود. در ماده ۱۹ دولت موظف شده است تا برنامه تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور را با لحاظ نمودن برخی اولویت‌ها تدوین نماید. ردیف ۱۲ و ۱۳ این اولویت‌ها، بهره‌برداری از اماکن ورزشی سازمان تربیت بدنی در ساعات‌های بلااستفاده جهت ارتقای سلامت جسمی دانش‌آموزان و افزایش سرانه فضاهای ورزشی دانش‌آموزان است. ماده ۲۹ برنامه پنجم به ساماندهی برخی امور دانشجویی توسط دولت از جمله امور ورزشی دانشجویان در سال نخست برنامه اشاره کرده است. ماده ۱۹۴ به امور روستایی پرداخته که در بند ع آن مکان‌های ورزشی برای جامعه روستایی پیش‌بینی گردیده است.

برنامه ششم (۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰)

قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارای ۱۲۴ ماده و ۱۲۸ تبصره است. در بند چ ماده ۷ این برنامه، وجوه هزینه‌هایی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی به منظور احداث، تکمیل و تجهیز فضاها، اماکن و توسعه ورزش همگانی و یا به‌عنوان کمک به «وزارت ورزش و جوانان» - که در این برنامه جایگزین سازمان تربیت بدنی گردید- پرداخت می‌شود به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی تلقی شده است. طبق ماده ۶۳، دولت موظف شده است تا به منظور افزایش ایمنی و مقاوم‌سازی مدارس و فضاهای پرورشی و ورزشی وزارت آموزش و پرورش مبلغی را در طول اجرای قانون برنامه با اولویت پروژه‌های نیمه‌تمام آموزشی، پرورشی و تربیت بدنی آموزش و پرورش اختصاص دهد. این هزینه‌ها با تایید سازمان توسعه، نوسازی و تجهیز مدارس کشور به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی محسوب خواهد شد. موضوع اخیر (پذیرش این‌گونه هزینه‌ها به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی) در ماده ۶۵ قانون برای خیرین و واقفینی که برای احداث، توسعه و تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی و کمک آموزشی، پژوهشی، ورزشی و خدمات رفاهی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی هزینه نمایند نیز تکرار شده است. طبق بند الف ماده ۷۳، مالیات‌های مضاعفی

بر انواع سیگار و محصولات دخانی اعمال شده است که طبق تبصره این ماده، درآمد حاصل از آن صرف کاهش مصرف دخانیات، پیشگیری و درمان بیماری‌های ناشی از آن، بازتوانی و درمان عوارض حاصله از مصرف آن و توسعه ورزش خواهد شد. طبق بند پ ماده ۹۲، دولت مکلف شده است تا پایان سال اول اجرای برنامه با مشارکت سازمان صدا و سیما و وزارت ورزش و جوانان، تمهیدات قانونی لازم را در زمینه نحوه تقسیم درآمدهای تبلیغاتی ناشی از پخش مسابقات ورزشی پیش‌بینی نماید. در ماده ۹۴ دولت موظف شده است تا سهمی از مالیات بر ارزش افزوده را برای توسعه ورزش مدارس، ورزش همگانی، فدراسیون بین‌المللی ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی پهلوانی، ورزش روستایی و عشایری، ورزش زنان و زیرساخت‌های ورزش به‌ویژه در حوزه معلولان و جانبازان اختصاص دهد. به‌مانند تبصره ماده ۱۳ برنامه پنجم، در تبصره شماره ۲ ماده ۹۴ برنامه ششم نیز پرداخت هرگونه وجهی از محل بودجه کل کشور به هر شکل به ورزش حرفه‌ای ممنوع شده، ضمن این‌که عبارت «... و در حکم تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال دولتی است» به انتهای تبصره اضافه شده است. واگذاری رایگان اراضی غیرکشاورزی به سازمان تربیت بدنی که در برنامه‌های چهارم و پنجم آمده بود، در برنامه ششم حذف شده و تنها در ماده ۹۶ به واگذاری این اراضی به بخش غیردولتی و تعاونی به قیمت ارزش معاملاتی اعلام شده توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی اشاره گردیده است.

یافته‌های پژوهش

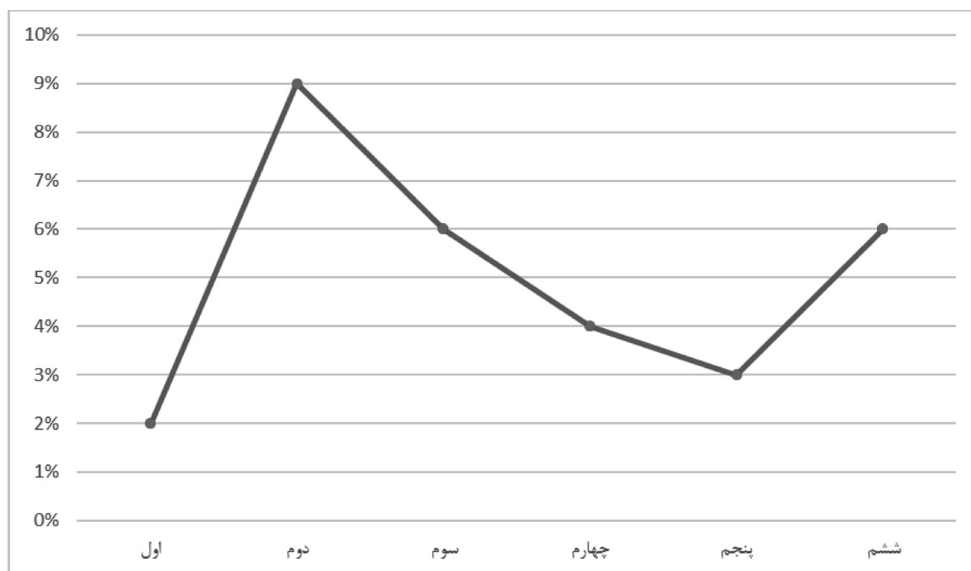
بررسی جایگاه کلی ورزش در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله

برای بررسی روند توسعه شکلی قوانین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور از برنامه نخست تا برنامه ششم، می‌توان از شاخص توجه که برابر است با تعداد مواردی که به امر ورزش پرداخته شده به کل موارد طرح‌شده در قانون، استفاده نمود. موارد طرح‌شده در قوانین پنج‌ساله اول و دوم با عنوان «تبصره» از آن‌ها یاد شده است؛ به این معنا که دو قانون نخست تنها دارای یک ماده واحده بوده که شامل چندین تبصره می‌باشد. در قوانین پنج‌ساله سوم تا ششم، تبصره‌ها جای خود را به ماده‌ها داده و کل قانون شامل چندین مواد است. بدیهی است که این شاخص، یک نگرش کلی به توسعه قوانین پنج‌ساله نسبت به موضوع ورزش ارائه می‌دهد و بررسی دقیق‌تر نیازمند بررسی توصیفی خواهد بود. برای مثال، ماده ۱۱۷ برنامه پنج‌ساله چهارم شامل چندین بند و ردیف می‌باشد و به موضوع‌های مختلفی در حوزه ورزش پرداخته است، در حالی که مثلاً تبصره ۶۵ از قانون پنج‌ساله دوم تنها به یک مورد از ورزش اشاره شده است که در این محاسبه شاخص توجه، هر دو این موارد از وزن یکسانی برخوردار هستند. همچنین، دو برنامه پنج‌ساله نخست کشور دارای پیوست‌هایی است (مانند اهداف کلی و خط‌مشی‌ها) که از تبصره‌ها جدا می‌باشند و ممکن است در آنها به موضوع ورزش نیز پرداخته شده باشد - مانند ردیف ۱۴ از سومین هدف کلی در بخش ب (خط‌مشی‌ها) پیوست یکم برنامه پنج‌ساله نخست - که در محاسبه این شاخص، موارد اشاره شده در پیوست‌ها لحاظ نشدند. در جدول ۱، تعداد کل مواد (یا تبصره‌ها) قوانین پنج‌ساله و تعدادی از آن‌ها که به امر ورزش پرداخته‌اند نشان داده شده است. در ستون آخر جدول شاخص توجه به درصد آمده است.

جدول ۱: شاخص توجه در شش برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

برنامه پنج‌ساله	از سال	تا سال	تعداد مواد (یا تبصره‌ها)	تعداد مواد (یا تبصره‌هایی) که به ورزش اشاره شده است	شاخص توجه
اول	۱۳۶۹	۱۳۷۳	(۵۲)	(۱)	(۰.۲٪)
دوم	۱۳۷۴	۱۳۷۸	(۱۰۱)	(۹)	(۰.۹٪)
سوم	۱۳۷۹	۱۳۸۳	۱۹۹	۱۱	۰.۶٪
چهارم	۱۳۸۴	۱۳۸۸	۱۶۱	۷	۰.۴٪
پنجم	۱۳۹۰	۱۳۹۴	۲۳۵	۷	۰.۳٪
ششم	۱۳۹۶	۱۴۰۰	۱۲۴	۸	۰.۶٪
میانگین شاخص توجه به امر ورزش در شش قانون برنامه پنج‌ساله					۰.۵٪

همان‌طور که از جدول مشاهده می‌شود کمترین توجه به امر ورزش در برنامه پنج‌ساله نخست و بیشترین توجه در برنامه پنج‌ساله دوم رخ داده است. میانگین شاخص توجه به موضوع ورزش در شش برنامه پنج‌ساله نیز ۵ درصد محاسبه شد؛ به این معنا که به‌طور میانگین حدود پنج درصد از تبصره‌ها و مواد مندرج در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله ایران به موضوع ورزش پرداخته یا با آن در ارتباط است. نمودار روند توسعه قوانین پنج‌ساله کشور بر اساس شاخص توجه نیز در شکل ۲ مشاهده می‌شود.

شکل ۲: نمودار روند توسعه قوانین پنج‌ساله کشور در حوزه ورزش بر اساس شاخص توجه

میزان توجه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله به امر ورزش برای مخاطبان خاص

در بیشتر موارد امور ورزشی در کنار سایر امور مانند فرهنگی و هنری در همه برنامه‌ها بیان شده است؛ به این معنا که بخش‌هایی از قوانین برای این‌گونه امور به‌طور مشترک قابل اعمال است. با این حال برخی امور ورزشی برای مخاطبان خاصی بیان شده‌اند که در جدول ۲ گستردگی پرداختن به این امور برای این مخاطبان در شش برنامه توسعه نشان داده شده است. جهت اندازه‌گیری درصد شاخص توجه به هر یک از مخاطبان خاص در هر برنامه، تعداد تبصره یا موادی که به مخاطب خاص ارجاع داده شده به تعداد تبصره یا موادی که در آن برنامه به موضوع ورزش پرداخته شده (ستون یکی مانده به آخر در جدول ۱)، بخش شده و در صد ضرب گردیده است. میانگین شاخص توجه به مخاطبان خاص هر شش برنامه در ستون آخر جدول ۲ نشان داده شده است.

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود کم‌ترین توجه به مخاطبان خاص در حوزه ورزش در نخستین برنامه توسعه شده است. در برنامه ششم به معلولان و جانبازان نیز پرداخته شده است که در هیچ‌یک از برنامه‌های پیشین به آن‌ها توجه نشده بود. دانش‌آموزان و دانشجویان که به‌نوعی شامل مخاطبان نوجوان و جوان نیز می‌گردد بیشترین توجه قانون‌گذاران را از برنامه دوم تا پنجم به خود اختصاص داده‌اند. توجه موردی به حوزه ورزش برخی مخاطبان مانند روستاییان، کارمندان و معلولان و جانبازان که از جامعه آماری بسیار بالایی برخوردارند در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه می‌تواند نشان از نبود یک خط‌مشی کلی در حوزه ورزش داشته باشد که دارای هیچ‌الگویی نبوده و تنها بر حسب ضرورت‌های هر دوره به آن‌ها به‌شکل موردی و موقتی پرداخته شده است. میانگین شاخص توجه شش برنامه برای جوانان به این دلیل به نسبت سایر ارقام بسیار زیاد شده است (۱۹ درصد) که در برنامه نخست تنها مخاطبی که مورد توجه قرار گرفته، «جوانان» بوده است؛ یعنی یک مورد و از آن جایی که تنها یک تبصره از برنامه نخست به امر ورزش پرداخته، بنابراین شاخص توجه برنامه نخست برای مخاطب جوانان ۱۰۰ درصد شده است که میانگین آن برای شش برنامه به عدد ۱۹ درصد رسیده است.

جدول ۲: مخاطبان خاص امر ورزش در شش برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور

میانگین شاخص توجه	شماره تبصره یا مواد مرتبط در برنامه‌ها که به مخاطب خاص اشاره شده است						مخاطب خاص
	ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	
۲٪					۶۰		نوجوانان
۱۹٪					۶۰	(پیوست یکم)	جوانان
۱۰٪	۹۴	۱۹	۱۱۷	۱۴۴	۶۰		دانش‌آموزان
۶٪		۲۰	۱۱۷	۱۴۴			دانشجویان
۷٪			۱۱۷، ۵۲		۶۵		دختران
۷٪	۹۴			۱۵۸	۶۵ و پیوست		زنان
۲٪			۱۴۵				کارکنان
۴٪	۹۴	۱۹۴					روستایی / عشایری
۲٪	۹۴						معلولان و جانبازان
۶٪		۹		۱۷۵	۴۷		بسیج

میزان توجه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله به ورزش‌های چهارگانه

در جدول ۳، تبصره‌ها و موادی از برنامه‌های توسعه اول تا ششم که به ورزش‌های چهارگانه شامل همگانی، پرورشی (یا آموزشی)، حرفه‌ای و قهرمانی (شعبانی، رضایی صوفی و حسینی، ۱۳۹۴) پرداخته‌اند، نمایش داده شده‌اند. تقریباً در همه برنامه‌های پنج‌ساله توسعه به ورزش همگانی توجه شده است، اگرچه در برنامه نخست و دوم این توجه در متن قانون که شامل تبصره‌ها بوده نیامده و در پیوست‌های برنامه شامل اهداف کلان و خط‌مشی‌ها منعکس شده است. چهاردهمین خط‌مشی از سومین هدف کلی برنامه پنج‌ساله نخست به موضوع همگانی کردن ورزش و گسترش فعالیت‌های تربیت‌بدنی به‌ویژه بین جوانان به منظور پرورش جسم و روح و پربار کردن اوقات فراغت عموم مردم اختصاص یافته که عیناً در ردیف ۱۱ خط‌مشی‌های اساسی برنامه پنج‌ساله دوم تکرار شده است. علاوه بر آن در ردیف ۱۳ نیز به سلامت جسم و نشاط روح و حفظ شادابی و طراوت جوانی از طریق توسعه ورزش همگانی توجه شده است. در ماده ۱۶۹ برنامه پنج‌ساله سوم از ورزش همگانی با عنوان «ورزش عمومی» نام برده است. در این ماده کمک‌های مالی افراد حقیقی و حقوقی که صرف احداث و تکمیل فضاها، اماکن و باشگاه‌های ورزشی و ارائه خدمات ورزشی می‌شود به‌عنوان هزینه قابل قبول تلقی می‌گردد که به احتمال زیاد و با توجه به مواد مشابه دیگر منظور قانون «هزینه قابل قبول مالیاتی» بوده است. ماده ۱۱۷ قانون برنامه پنج‌ساله چهارم که جامع‌ترین ماده در حوزه ورزش بین مواد و تبصره‌های همه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله است، به منظور اصلاح ساختار تربیت‌بدنی، ترویج فرهنگ ورزش، توسعه کمی و

۱. ردیف ۱۴ از سومین هدف کلی که در بخش ب (خط‌مشی‌ها) پیوست یکم آمده است.

کیفی، دسترسی به ورزش پرورشی و همگانی و توسعه نظام استعدادیابی، تقویت حضور بخش غیردولتی، توسعه امور پژوهشی و تربیت نیروی انسانی کیفی هفت بند را پیشنهاد داده است. در ماده ۱۳ برنامه پنج‌ساله پنجم، دولت مکلف شده است که به منظور توسعه ورزش همگانی و قهرمانی و توسعه زیرساخت‌های ورزشی برخی اقدامات را انجام دهد. در ماده ۹۴ برنامه پنج‌ساله ششم نیز دولت مکلف است تا بخشی از مالیات بر ارزش افزوده را برای توسعه ورزش و برخی امور مرتبط دیگر هزینه نماید.

جدول ۳: میزان پرداختن قوانین برنامه پنج‌ساله به ورزش‌های چهارگانه

دسته‌بندی ورزش	شماره تبصره یا مواد مرتبط در برنامه‌ها که به دسته‌های چهارگانه ورزشی اشاره شده است				
	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم
همگانی	(پیوست یکم ^۱)	(پیوست ^۲)	۱۶۹	۱۱۷	۱۳
پرورشی				۱۱۷	
حرفه‌ای				۱۱۷	۴۱۳
قهرمانی			۱۶۹	۱۱۷	۱۳

تنها ماده‌ای که در بین قوانین برنامه‌های پنج‌ساله به طور مشخص به ورزش پرورشی اشاره کرده، ماده ۱۱۷ قانون برنامه پنج‌ساله چهارم است که همان‌طور که بیان شد این ماده از جامعیت بسیار بالایی در حوزه ورزش برخوردار است. ردیف دوم از بند ز ماده ۱۱۷ قانون برنامه پنج‌ساله چهارم برای نخستین بار به موضوع ورزش حرفه‌ای اختصاص یافته است. در این بند اشاره شده که همه فعالیت‌های اجرایی و تامین منابع ورزش حرفه‌ای باید توسط بخش‌های غیردولتی شامل بخش‌های خصوصی و تعاونی و باشگاه‌ها انجام گیرد و پشتیبانی‌های دولتی تنها به امور قانونی، اداری و تسهیلاتی و کمک‌های اعتباری موردی محدود شود. تبصره ماده ۱۳ برنامه پنج‌ساله پنجم بیان می‌دارد که پرداخت هرگونه وجهی از محل بودجه کل کشور به هر شکل به ورزش حرفه‌ای ممنوع است که همین موضوع در تبصره شماره ۲ ماده ۹۴ برنامه ششم نیز تکرار شده است. بدیهی است که برخلاف سایر مواد و تبصره‌ها که جنبه حمایتی از ورزش داشته، این تبصره‌ها در جهت ایجاد محدودیت برای ورزش حرفه‌ای طراحی شده‌اند. نخستین اشاره قوانین برنامه‌های پنج‌ساله به موضوع قهرمانی، در ماده ۱۶۹ برنامه پنج‌ساله سوم می‌باشد که در کنار ورزش همگانی همان تسهیلاتی که در بند ورزش همگانی آمده را فراهم نموده است. بند ز ماده ۱۱۷ قانون برنامه پنج‌ساله چهارم به توسعه ورزش قهرمانی و حرفه‌ای از طریق اصلاح ساختار تربیت بدنی و ورزش کشور پرداخته است که ردیف یک آن به ورزش قهرمانی اختصاص داشته که در آن سهم بخش غیردولتی و باشگاه‌های خصوصی در توسعه ورزش قهرمانی دست کم به پنجاه درصد

۱. ردیف ۱۴ از سومین هدف کلی که در بخش ب (خط‌مشی‌ها) پیوست یکم آمده است.

۲. ردیف ۱۱ و ۱۳ از بخش دوم پیوست (خط‌مشی‌های اساسی).

۳. به جای ورزش همگانی از واژه ورزش عمومی استفاده شده است.

۴. در تبصره ماده ۱۳ پرداخت هرگونه وجهی از محل بودجه کل کشور به هر شکل به ورزش حرفه‌ای را ممنوع کرده است.

۵. در تبصره شماره ۲ ماده ۹۴ پرداخت هرگونه وجهی از محل بودجه کل کشور به هر شکل به ورزش حرفه‌ای را ممنوع کرده است.

افزایش یافته است. در جدول ۴ شاخص توجه برای هر یک از دسته‌بندی‌های ورزش در هر یک از دوره‌ها نشان داده شده است.

جدول ۴: شاخص توجه (درصد) به ورزش‌های چهارگانه

میانگین شاخص توجه	دوره‌های برنامه‌های پنج‌ساله						دسته‌بندی ورزش
	ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول	
۲۷	۱۳	۱۴	۱۴	۹	۱۱	۱۰۰	همگانی
۲	۰	۰	۱۴	۰	۰	۰	پرورشی
۷	۱۳	۱۴	۱۴	۰	۰	۰	حرفه‌ای
۶	۰	۱۴	۱۴	۹	۰	۰	قهرمانی
۱۱	۶	۱۱	۱۴	۵	۳	۲۵	میانگین شاخص توجه

در ستون آخر، میانگین شاخص توجه برای هر یک از دسته‌های ورزشی برای هر شش برنامه پنج‌ساله محاسبه و ارائه شده است. همچنین در سطر آخر میانگین شاخص توجه به چهار دسته ورزشی در هر یک از دوره‌های برنامه پنج‌ساله نشان داده شده است. در آخرین سلول از سطر و ستون آخر نیز میانگین کل شاخص توجه به ورزش‌های چهارگانه در همه برنامه‌های پنج‌ساله که عدد ۱۱ درصد بوده، نشان داده شده است؛ به این معنا که به طور میانگین حدود ۱۱ درصد از تبصره‌ها و مواد مرتبط با ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله به چهار دسته نام‌برده از ورزش پرداخته است.

بحث و نتیجه‌گیری

میزان دغدغه قانون‌گذاران به مقوله ورزش را با جستجو در لابلای قوانین بالادستی مانند برنامه‌های پنج‌ساله می‌توان تا حدودی اندازه‌گیری نمود. این امر به توسعه آتی ورزش که وضع قوانین مربوطه در آن جایگاه مهمی دارد می‌تواند کمک نماید. در این پژوهش توصیفی، روند توسعه قوانین برنامه‌های پنج‌ساله کشور در حوزه ورزش مورد بررسی قرار گرفت و از آن‌جا که اسناد مورد مطالعه به شکل متنی بود، از رویکرد تحلیل محتوای کیفی استفاده شد. با توجه به ادبیات موضوع و کمبود پژوهش‌های مشابه جهت انجام این بررسی، یک شاخص ابتکاری به نام «شاخص توجه» توسعه داده شد و بر اساس آن در سه دسته تعریف شده، میزان توجه قانون‌گذاران در تدوین برنامه‌های پنج‌ساله اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد کنکاش قرار گرفت. در زمینه دسته نخست و با توجه به اندازه شاخص کلی توجه قانون‌گذاران به امر ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله، دغدغه دولت پیرامون مقوله ورزش افت و خیزهای زیادی را شاهد بوده است که بیشترین آن در دو برنامه نخست پنج‌ساله مشهود است. در برنامه نخست پنج‌ساله کم‌ترین میزان توجه را شاهد هستیم که به نوعی در برنامه دوم توسعه کمبود این

توجه جبران شده است؛ به طوری که تاحدودی می توان گفت از هر ده تبصره در قانون برنامه پنج ساله دوم، یک تبصره برای ورزش نیز کاربرد داشته است. از برنامه پنج ساله سوم به بعد این افت و خیزها تا حدودی کاهش یافته است. واگذاری زمین برای کاربری های ورزشی از طرف نهادهای ذیربط (وزارت جهاد کشاورزی و مسکن و شهرسازی)، خواه به طور رایگان یا به قیمت پایه به نهادهای دولتی و غیردولتی متولی امور ورزشی به عنوان یکی از راهکارهای توسعه ورزش تقریباً در همه برنامه ها وجود داشته است. از دیگر راهکارهای خوب دیده شده در قوانین پنج ساله جهت توسعه امر ورزش می توان به مواردی مانند بخشودگی مالیاتی برای افرادی که در این حوزه فعالیت می کنند، تخصیص بخشی از درآمد دخانیات کشور به امر توسعه ورزش و کاهش تصدی گری دولت در امر مدیریت و اداره اماکن و فضاهای ورزشی اشاره کرد.

در دسته دوم که شامل میزان توجه به امور ورزشی مخاطبان خاص بوده است می توان گفت که از سیاست واحدی پیروی نشده است و در پرداختن به مخاطبان مختلف پراکندگی مشاهده می شود. برنامه های پنج ساله دوم، سوم، چهارم و ششم هر کدام شامل دست کم یک مورد پیرامون ایجاد زیرساخت ها و فراهم نمودن تسهیلات برای ورزش دختران و زنان بوده اند که می تواند نشان دهنده نگرانی از عدم توزیع برابر امکانات و فرصت های ورزشی برای زنان و مردان در کشور داشته باشد. اما در همین زمینه در قوانین برنامه پنج ساله توجه کمتری به افراد کمتر برخوردار مانند معلولان و جانبازان و هم چنین روستاییان و افرادی که در مناطق محروم زندگی می کنند شده است. برای مثال، علی رغم این که بخش عمده ای از جانبازان و معلولین کشور (حدود بیست درصد) اولویت نخست خود را جهت پر کردن اوقات فراغت به انجام فعالیت های ورزشی اختصاص داده اند (کیانی و دیگران، ۱۳۹۱) اما به نظر می رسد که در وضع قوانین در حوزه ورزش برای این طیف از مخاطبان که تعداد آن ها بیش از یک میلیون نفر است^۱ توجه کافی نشده است. چنانچه گروه نوجوانان و جوانان را با گروه دانش آموزان و دانشجویان یکی کنیم می توان گفت که میزان پرداختن قوانین برنامه های پنج ساله به این طیف از مخاطبان تاحدودی متناسب بوده است. بین این یافته ها با نتایج پژوهش مشابه که بر ورزش دانشجویان در برنامه دوم و سوم تاکید کرده (منافی و دیگران، ۱۳۹۶) تا حدودی همگرایی مشاهده می شود. به طور کلی تفکیک جنسیتی در قانون اساسی انجام نگرفته و بیشتر به امور اجتماعی، که ورزش نیز می تواند شامل آن باشد، به مفهوم عام آن پرداخته شده است. بر اساس یافته های پژوهش در بخش مخاطبان خاص، به ورزش دختران و زنان در برنامه های دوم، سوم، چهارم و ششم اشاره شده است. البته در شکل منطقی نباید در دسترسی مردان و زنان به امکانات ورزشی تفاوتی قائل شد، ولی از تدوین چنین تبصره ها و موادی از قانون برنامه پنج ساله می توان چنین برداشت نمود که دسترسی برابری بین زنان و مردان در این خصوص وجود نداشته یا به عبارت دیگر، در اجرای قانون تبعیض وجود داشته است که در نتیجه آن به جای آن که ضمانت اجرایی قوانین تقویت شود قانون گذار قانون های حمایتی از این دست وضع نموده است.

در آخرین دسته بندی، همان طور که انتظار می رفت بیشترین توجه به حوزه ورزش همگانی بوده تا بتواند تا جایی که امکان دارد همسو با قوانین بالادستی - از جمله اصل سوم قانون اساسی - باشد. از طرف دیگر، پژوهش ها پیوستگی ورزش همگانی با اعتماد اجتماعی جوانان را نشان می دهد. (سبحانی و هاشمی، ۱۳۹۶)

اگرچه تنها در یک مورد به صراحت به ورزش پرورشی اشاره شده است، اما در جای جای مواد و تبصره‌هایی که به موضوع ورزش پرداختند می‌توان ردی از ورزش پرورشی را که به شکل مصداق‌های آن آمده مشاهده کرد که این امر همسو با یافته‌های پژوهش مشابه برای برنامه پنج‌ساله دوم بوده است. (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۴) به نظر می‌رسد که به ورزش قهرمانی در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله توجه کافی نشده است؛ به طوری که در آخرین برنامه نیز هیچ‌گونه اشاره‌ای به موضوع ورزش قهرمانی نشده است. این بی‌توجهی این شائبه را ایجاد می‌کند که قانون‌گذار به دلیل مساعد بودن وضعیت این دسته از ورزش نیازی به لحاظ کردن آن در برنامه پنج‌ساله ششم ندیده است، در حالی که در این زمینه تردید جدی وجود دارد. این وضع برای ورزش حرفه‌ای می‌توان گفت بدتر شده است و نه تنها پشتیبانی‌های قانونی آن کم و در نهایت حذف شده‌اند، بلکه دو قانون اخیر، در ممنوعیت حمایت‌های دولتی و قانونی در این زمینه صراحت داشته است. بر خلاف پژوهش مشابه مبنی بر این که تنها در برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه متوازن هر سه سطح از ورزش انجام گرفته (رمضانی نژاد و هژبری، ۱۳۹۶) مشاهده می‌شود که در برنامه چهارم نیز همین رویکرد متوازن به ورزش‌های چهارگانه وجود داشته است.

با بررسی میزان توجه به امر ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور شواهدی به دست نیامد که از سیاست و خط مشی واحدی در وضع قوانین بالادستی در این حوزه استفاده شده باشد. نتیجه آن‌چه که مشاهده شد این بود که توجه دولت مردان به امر ورزش به نظر جدی نبوده و بیشتر جنبه سلیقه‌ای داشته است. برای مثال، توجه به امور ورزشی کارکنان تنها در برنامه چهارم دیده شده است. اگر این مقوله برای قانون‌گذاران از درجه اهمیت بالایی برخوردار بوده دلیل این که چرا در برنامه‌های پیشین یا پس از آن به این دسته از افراد جامعه پرداخته نشده مشخص نمی‌باشد یا این که چه اطمینانی وجود دارد که رسیدگی کامل به امور ورزشی این دسته از مخاطبان در همان دوره مربوطه انجام شده و در برنامه‌های بعدی دیگر نیازی به آن‌ها دیده نشده است. پرسش بنیادی‌تر این است که فهرست مخاطبان خاص چگونه و بر چه مبنایی نهایی شده است. برای مثال، چرا در چند دوره به امر ورزش بسیجیان پرداخته شده، ولی به دیگر اقشار جامعه مانند کارگران یا افراد سالمند توجهی نشده است؟ به نظر نمی‌رسد که در روند پرداختن به مخاطبان خاص سازوکار نظام‌مندی وجود داشته باشد. همچنین مشخص نیست که چرا در برنامه چهارم از ورزش حرفه‌ای حمایت شده، ولی در برنامه‌های پنجم و ششم پشتیبانی از ورزش حرفه‌ای منع شده است. با طرح این پرسش‌ها شاید بتوان به نتیجه‌ای درخور رسید که روند وضع قوانین و البته سیاست‌گذاری در حوزه‌های مختلف از جمله ورزشی ممکن است پیش از هر چیز خود نیاز به یک قانون تنظیمی داشته باشد تا در هر دوره شاهد افت و خیزها در چگونگی پرداختن به امر ورزش در قوانین بالادستی مانند برنامه‌های پنج‌ساله نباشیم.

پیشنهادها

آن‌چه در این پژوهش ارائه گردید، میزان توجه قانون‌گذاران به امر ورزش در برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران بوده است که سمت و سوی دغدغه قانون‌گذاران در این مقوله بسیار مهم اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را نشان می‌دهد. خروجی این پژوهش، دسته‌بندی و شفاف‌سازی برنامه‌ریزی کشور در حوزه ورزش بوده، حال آن‌که عملکرد دولت در اجرای قوانین پنج‌ساله در این حوزه می‌تواند موضوع

پژوهش‌های آتی قرار گیرد که در آن صورت میزان کارآمدی مجریان قوانین با مقایسه برنامه و عملکرد واقعی در حوزه ورزش کشور مشخص خواهد شد.

پیشنهاد پژوهشی دیگر می‌تواند در حوزه بسط قوانین و مقررات پایین دستی با توجه به قوانین پنج‌ساله کشور تعریف شود. برای مثال، اگر در برنامه ششم دولت موظف شده است که ورزش مدارس را توسعه دهد، این مهم چگونه عملیاتی شده یا می‌شود و انعکاس آن در مصوبات هیئت وزیران یا در بخش‌نامه‌های وزارت آموزش و پرورش به چه شکلی می‌باشد یا اگر قرار است که سهمی از مالیات بر ارزش افزوده برای توسعه ورزش اختصاص یابد، این سهم به چه میزان و بر چه اساس تعیین می‌شود و سهم هر یک از مخاطبان خاص در این بودجه چگونه و بر اساس چه معیارهایی مشخص می‌گردد.

در این مقاله رویکرد قانون‌گذاران در امر ورزش ایران که در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله بازتاب داده شده، شفاف گردیده است که نتایج آن می‌تواند راه را برای مطالعات تطبیقی در این حوزه و مقایسه آن با کشورهای در حال توسعه منطقه و یا صنعتی و پیشرو هموار نماید.

منابع

- ایمان، محمدتقی و نوشادی، محمودرضا. (۱۳۹۰). «تحلیل محتوای کیفی». پژوهش. سال ۳، شماره ۲، پاییز و زمستان، ص ۱۵ تا ۴۴.
- رضوانی نژاد، رحیم و هژبری، کاظم. (۱۳۹۶). «مبانی توسعه ورزش و کاربرد آن در ورزش ایران». فصلنامه مجلس و راهبرد. سال ۲۴، شماره ۹۱، ص ۲۳۳ تا ۲۶۴.
- زعفرانچی، لیلیاسادات. (۱۳۸۵). «زنان و خانواده در چهار برنامه توسعه». فصل‌نامه کتاب زنان. ۳۳، ۱۰۵ تا ۱۰۷.
- سبحانی، بهمن و هاشمی، سیدضیاء. (۱۳۹۶). «کارکردهای اجتماعی ورزش همگانی با تاکید بر اعتماد اجتماعی». مطالعات مدیریت ورزشی. شماره ۴۲، خرداد و تیر، ص ۱۸۵ تا ۲۰۲.
- سیدباقری، سیدمهدی و شریفیان، اسماعیل. (۱۳۹۶). «شناسایی و اولویت‌بندی موانع حمایت مالی شرکت‌های خصوصی از ورزش قهرمانی». دوفصلنامه پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. سال ۷ (پیاپی)، شماره ۱۳ (۲۹ پیاپی)، بهار و تابستان، ص ۵۷ تا ۶۸.
- شریعتی فیض‌آبادی، مهدی و گودرزی، محمود. (۱۳۹۴). «جایگاه دیپلماسی ورزش در روابط بین‌الملل جمهوری اسلامی ایران؛ رویکرد کیفی مبتنی بر تحلیل محتوی». دوفصلنامه علمی پژوهشی دانش سیاسی. سال یازدهم، شماره ۱ دوم، پاییز و زمستان، پیاپی ۲۲، ص ۹۵ تا ۱۲۷.
- شعبانی، عباس؛ رضایی صوفی، مرتضی و حسینی، سید سعید. (۱۳۹۴). «تحلیل ورزش و تربیت بدنی در قانون پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران». مدیریت ارتباطات در رسانه‌های ورزشی. تابستان، شماره ۸، ص ۶۰ تا ۶۶.
- فدایی ده‌چشمه، معصومه؛ عیدی، حسین و عباسی، همایون. (۱۳۹۵). «ارائه غرور ملی با تاکید بر جایگاه ورزش». مدیریت ورزشی. دوره ۸ شماره ۲، ص ۲۳۵ تا ۲۴۹.
- قاضی طباطبایی، محمود و فتحی، ربابه. (۱۳۹۴). «درنگ فرهنگی در پذیرش نظام حقوقی مدنی در زیست جهان اقشار مختلف زنان». بررسی مسائل اجتماعی ایران. ۱۸، ۳۰۵ تا ۳۲۶.
- قوتی سفیدسنگی، علی؛ فراشپانی، حسین و حسن‌زاده چوکانلو، حسین. (۱۳۹۶). «بازتاب توسعه اجتماعی در قوانین برنامه‌های پنج‌گانه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۴-۱۳۶۸». فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق). دوره ۱۲، شماره ۱، ص ۱۵۱ تا ۱۸۴.
- کیانی، مجید؛ شیروانی، طهماسب؛ قنبری، هادی و کیانی، سیاوش. (۱۳۹۱). «تعیین جایگاه فعالیت ورزشی در نحوه گذراندن اوقات فراغت جانبازان و معلولین». طب جانباز. زمستان، شماره ۱۸، ص ۲۶ تا ۳۴.
- منافی، فریدون؛ رضوانی نژاد، رحیم؛ گوهررستمی، حمیدرضا و دستوم، صلاح. (۱۳۹۶). «تحلیل روند توسعه ورزش دانشگاهی ایران در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه». مدیریت و توسعه ورزش. بهار و تابستان، شماره ۱۰، ص ۶۷ تا ۸۶.
- مومنی‌راد، اکبر؛ علی‌آبادی، خدیجه؛ فردانش، هاشم و مزینی، ناصر. (۱۳۹۲). «تحلیل محتوای کیفی در آیین پژوهش: ماهیت، مراحل و اعتبار نتایج». اندازه‌گیری تربیتی. سال ۴، شماره ۱۴، ص ۱۸۷ تا ۲۲۲.

- Britain for Events (2010). **A report on the size and value of Britain's events industry, its characteristics, trends, opportunities and key issues.** London.
- Hallmann, K. and Giel, T. (2018). **"Sports – Competitive sports or recreational activity?"**. Sport Management Review, 21, 14–20.
- Humphreys, B. R., Johnson, B. K., & Whitehead, J. C. (2011). **Estimating the value of medal success at the 2010 Winter Olympic Games (No. 2011–20).** Retrieved from. https://sites.ualberta.ca/_econwps/2011/wp2011-20.pdf.
- Jagodic, T. (2010). **"National Models of Good Governance in Sport – Slovenia"**. The International Sports Law Journal, 3-4, 118-122.
- Junaidi, S.; Adityatama, M.N.A.; Sugiarto; Soegiyanto, K.S.; Setijono, H.; Rahayu, T. (2018). **"Sport Development Index as a Parameter of Sport Achievement Developmental Program, Advances in Social Science"**. Education and Humanities Research, Vol 247, 419-422.
- Malekzade Saghezchi, S. and Tavassoli Naini, M. (2016). **"A Legal Approach to the Interaction between Sports and Human Rights"**. Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol 7 No 3, 196-205.
- Muñoz-Bullón, F.; Sanchez-Bueno, M.J.; & Vos-Saz, A. (2017). **"The influence of sports participation on academic performance among students in higher education"**. Sport Management Review, 20, 365-378.
- Robertson, J., & Emerson, E. (2010). **"Participation in sports by people with intellectual disabilities in England: A brief report"**. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 23, 616–662.
- Walters, Simon. Spencer, Kirsten. Farnham, Adrian. Williams, Vera. & Lucas, Patricia. (2018). **"Humanistic Sports Coaching and The Marist Organization: A Multi-Case Study in The Philippines"**. Journal of Sport Development, 6 (11), 1-11.
- Yazicioglu, K., Yavuz, F., Goktepe, A. S., & Tan, A. K. (2012). **"Influence of adapted sports on quality of life and life satisfaction in sport participants and non-sport participants with physical disabilities"**. Disability and Health Journal, 5(4), 249–253.
- Yu, H. and Nicol, S. (2019). [Translated] **The 13th Five-Year Plan for Sports Development.** Retrieved from the Australia China Business Council (ACBC) website in February 23, 2019, http://acbc.com.au/admin/images/uploads/Copy1Translation_Industry_Project_Project_5_13th_Five_Year_Plan.pdf.

